

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تاریخ

سال سوم دورهٔ راهنمایی تحصیلی
مرحلهٔ دوم تعلیمات عمومی

۱۳۹۲

محتوای این کتاب تا پایان سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ تغییر نخواهد کرد.

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری
نام کتاب : تاریخ سوم راهنمایی - ۱۳۶
مؤلف : گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری
تجدید نظر و اصلاح : عباس پرتوی مقدم
ویراستار : افسانه حبیب‌زاده کلتی

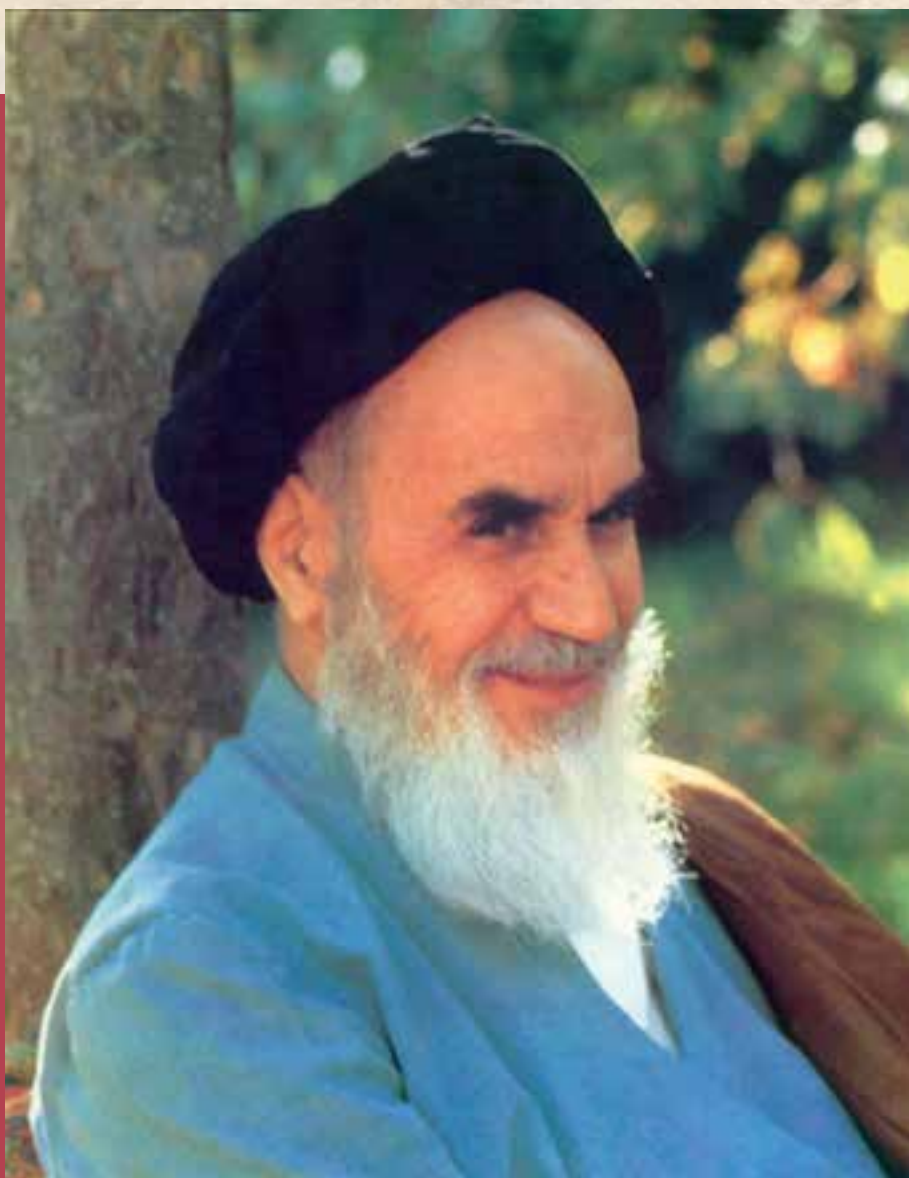
آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن : ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار : ۰۹۲۶۶۰۸۸۳، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
وب سایت : www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : سید احمد حسینی
مدیر هنری : مجید ذاکری یونسی
طراح گرافیک : سیدعلی موسوی
تصویرگران : فرهاد جمشیدی، نرگس میکائیلی و مجید غزنوی

طراح جلد : طاهره حسن‌زاده
صفحه‌آرا : شهرزاد قنبری
حروفچین : زهرا ایمانی نصر، فاطمه محسنی
مصحح : حسین چراغی، حسین قاسم پور اقدم
امور آماده‌سازی خبر : فاطمه پزشکی
امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت کلاچاهی، سیده‌شویا شیخ‌الاسلامی

ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)
تلفن : ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۱۳۹-۳۷۵۱۵
چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
سال انتشار : ۱۳۹۲

حق چاپ محفوظ است.

تاریخ معلم انسان هاست.

حضرت امام خمینی (ره)

معلمان محترم، صاحب نظران، دانش آموزان عزیز و اولیای آنان می توانند نظر اصلاحی خود را در باره مطالب

این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۱۵۸۵۵/۳۶۳ - گروه درسی مربوطه و یا پیام نگار (Email)

talif@talif.sch.ir ارسال نمایند.

دفتر تألیف کتاب های درسی ابتدایی متوسطه نظری

فهرست

۲	درس یکم : صفویان ۱ (تاریخ سیاسی)
۱۲	درس دوم : صفویان ۲ (تاریخ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی)
۲۰	درس سوم : افشاریه و زندیه
۲۹	درس چهارم : اروپا در قرون جدید
۳۳	درس پنجم : تأسیس سلسله قاجار و هجوم دولت‌های استعمارگر به ایران
۴۱	درس ششم : ایران در زمان محمدشاه و ناصرالدین شاه
۵۱	درس هفتم : انقلاب مشروطه
۵۵	درس هشتم : محمدعلی شاه؛ دشمن مشروطه
۶۰	درس نهم : ایران در زمان احمدشاه و جنگ جهانی اول
۶۷	درس دهم : سقوط حکومت قاجار و تأسیس سلسله پهلوی
۷۲	درس یازدهم : ایران در جنگ جهانی دوم
۷۷	درس دوازدهم : نهضت ملی شدن صنعت نفت ایران
۸۲	درس سیزدهم : نهضت اسلامی به رهبری امام خمینی (ره) ۱
۹۱	درس چهاردهم : نهضت اسلامی به رهبری امام خمینی (ره) ۲
۹۶	درس پانزدهم : انقلاب اسلامی ایران
۱۰۸	درس شانزدهم : ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی (۱)
۱۱۸	درس هفدهم : ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی (۲)
۱۲۵	فهرست منابع

سخنی با دبیران

همکار محترم کتابی را که پیش رو دارید با تجدید نظر و اصلاح کلی به چاپ رسیده است دربارهٔ تدریس و ارزشیابی آن چند نکته ضروری به نظر می‌رسد

الف) تدریس

۱- توجه دادن دانش‌آموزان به موضوع و روش یا روش‌های هر علمی و بیان اهمیت و هدف‌های آن شرط لازم آموزش هر مادهٔ درسی است. بنابراین ضرورت دارد روش، اهمیت و هدف‌های علم تاریخ برای دانش‌آموزان تبیین شود

۲- هدف از آموزش تاریخ به‌ویژه در مقاطع راهنمایی و متوسطه فقط انتقال پاره‌ای از اطلاعات و مفاهیم تاریخی به مخاطبان نیست؛ بلکه مقصود در مرتبهٔ نخست ایجاد انگیزه و علاقه در دانش‌آموزان برای مطالعه و پژوهش مستمر در تاریخ است و در مرتبهٔ بعد فراهم کردن زمینه و موقعیت شناخت و تجزیه و تحلیل فرایندها و تحولات تاریخی مبتنی بر ظرفیت و استعداد‌های فردی مخاطبان است

۳- دستیابی به هدف پیش گفته، از طریق روش سنتی آموزش تاریخ، مانند روش سخنرانی و تبدیل درس‌های کتاب به مجموعه‌ای از پرسش و پاسخ‌های جزئی و بی‌ارتباط با یکدیگر امکان‌پذیر نیست، بلکه بینش، ابتکار و روش‌های تازه را در تدریس و ارزشیابی می‌طلبید، مانند روش مشارکتی بر مبنای مطالعهٔ دقیق کتاب و منابع کمک آموزشی، پرسشگری نقادانه، اظهار نظر و استدلال؛ توجه داشته باشید که تقویت مهارت گفت‌وگو، اظهار نظر و بیان تحلیل‌های مستند و مستدل از جمله هدف‌های ارزشمند آموزش تاریخ است که از طریق فرایند تدریس مشارکتی تحقق پذیر است

۴- مطالب و مباحث کتاب براساس نظم علمی و معلولی تنظیم شده‌اند و لازم است در فرایند یاددهی و یادگیری درس تاریخ، همواره تبیین علمی و معلولی پدیده‌ها و تحولات تاریخی مورد توجه قرار گیرد؛ چرا که رخ داد‌های تاریخی چون شبکه و زنجیره‌ای به هم پیوسته و در قالب نظم علمی و معلولی جریان دارند و تبدیل درس تاریخ به گزاره‌های جزئی و بریده از هم در خوشبینانه‌ترین شکل، تنها به انباشت ذهنی موقت مجموعه‌ای از اسامی و تاریخ‌ها می‌انجامد و کارکرد و پیامد شناختی و نگرشی مؤثری نخواهد داشت

۵- فرایندها و تحولات مهم تاریخی مانند پیدایش و نابودی تمدن‌ها، ظهور و سقوط حکومت‌ها، جنگ‌ها (شکست‌ها و پیروزی‌ها) و وقوع نهضت‌ها و انقلاب‌ها، پدیده‌هایی پیچیده و چند بعدی هستند بنابراین، در جریان تدریس و ارزشیابی ابعاد و عوامل گوناگون پدیده‌ها را مورد توجه و التفات قرار دهید

۶- استفاده از وسایل کمک آموزشی به خصوص رسانه‌های دیداری مانند نقشه‌ها، نمودارها، جدول‌ها، تصاویر، عکس‌ها، اسلایدها و فیلم‌های آموزشی موجب گسترش و تعمیق یادگیری خواهد شد

توصیه می‌شود نمودار یا نمودارهایی از تحولات مهم تاریخ در دوران موردنظر (از صفویان تا جمهوری اسلامی ایران) طراحی و هنگام تدریس در معرض دید دانش‌آموزان قرار دهید

۷- بازدید علمی از آثار، بناهای تاریخی و موزه‌ها را در برنامه درسی خود بگنجانید

۸- مطالعه مستمر و منظم منابع و پژوهش‌های تاریخی از جمله مؤثرترین شیوه دانش افزایی و ارتقای کارآیی دبیران تاریخ است

پایگاه الکترونیکی خبرگزاری کتاب ایران به نشانی :

<http://ibna.ir>

و پایگاه الکترونیکی گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری می‌کوشند تا نوشته‌ها و پژوهش‌های تازه تاریخی را به شما معرفی کنند

۹- در پایان هر درس، فعالیتی تکمیلی طراحی شده که ناظر بر مطالب و مباحث مهم و کلیدی آن درس است انجام این فعالیت، برای تمامی دانش‌آموزان الزامی است و قسمتی از نمره مستمر را مشروط به انجام آن کنید پیشنهاد می‌شود برای اجرای این فعالیت، اعضای کلاس را به گروه‌های ۳ تا ۵ نفره تقسیم کرده، از آنان بخواهید نتایج کارشان را در جلسه بعد به مدت ۱ دقیقه به بحث بگذارند

ب) ارزشیابی

۱- ارزشیابی را ابزاری برای تسهیل و ترفیع فرایند یاددهی و یادگیری تلقی کنید بنابراین، چه در ارزشیابی مستمر هفتگی و چه در ارزشیابی پایانی، همواره هدف‌های اصلی آموزش تاریخ و کتاب و درس‌ها را مدنظر قرار دهید

۲- در ارزشیابی به جای سنجش توانایی حفظ مطالب دانشی و سطحی، نظیر اسامی شخصیت‌ها، مکان‌ها و تاریخ‌ها، بر فهم کلیت مباحث کتاب و درک مباحث مهم درس‌ها مانند زمینه، علت، پیامد و نتیجه و قایع تاریخی تأکید شود به دانش‌آموزان تأکید کنید تا از مجموعه‌های کمک درسی با محتوای پرسش و پاسخ‌های سطحی استفاده نکنند

۳- در ارزشیابی نوبت اول و پایانی از مطالبی که تحت عنوان آیا می‌دانید و نیز اطلاعات مندرج در نقشه‌ها، نمودارها و جدول‌ها پرسشی طرح نشود

کارشناسان و اعضای شورای برنامه‌ریزی گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری همواره پذیرای پیشنهادهای و انتقادهای شما از طریق :

history-dept@talif.sch.ir

پیام‌نگار (ایمیل)

<http://history-dept.talif.sch.ir>

وب‌گاه (وب‌سایت)

خواهند بود

گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

● سخنی با دانش آموزان

دانش آموزان عزیز، علم تاریخ از جمله علمی است که هر شهروندی بدان نیازمند است و برای بسیاری از انسان‌ها جذابیت فراوان دارد

مهم‌ترین دلایل اهمیت و سودمندی علم تاریخ عبارت‌اند از:

۱- تاریخ، منبع شناخت و تفکر است به همین دلیل خداوند در آیات متعددی از قرآن کریم مردم را به عبرت گرفتن از سرنوشت امت‌های پیشین فرا خوانده است و امام علی (ع) در نهج البلاغه خطاب به فرزندش امام حسن (ع) سفارش کرده‌اند که زندگی اقوام و ملت‌های گذشته را مطالعه و بررسی کند و از سرنوشت آنان عبرت بگیرد بدون تردید، شناخت تاریخی، سنگ بنای شناخت وضع موجود است و درک شرایط و موقعیت کنونی از راه فهم صحیح گذشته امکان‌پذیر است بدون شناخت وضع حال نیز قادر به برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری برای آینده نخواهیم بود

۲- تاریخ گنجینه ارزشمندی از میراث فرهنگی، ارزش‌ها، باورها و هنر است و شناخت چنین گنجینه‌ای موجب تعالی و تکامل افکار و رفتار آدمیان خواهد شد

۳- از آنجایی که تاریخ، دفتر تجربیات تلخ و شیرین گذشتگان است، مطالعه و کنکاش در این دفتر باعث مشارکت مؤثر و سازنده افراد در امور اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و امکان انتخاب منطقی و معقول آنان می‌شود

۴- اطلاع و آگاهی مردمان یک جامعه و سرزمین از گذشته مشترکشان به تقویت حس میهن‌دوستی و تحکیم پایه‌های هویت ملی آنان کمک می‌کند

۵- تاریخ، روحیه کنجکاوی و جست‌وجوگری اشخاص را تقویت و اقناع می‌کند